

УДК 53: 37.215

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.18

КРАВЦОВА Тетяна Олександрівна –
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6892-3739>
e-mail: tankrava@gmail.com

ТЮТОРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Підвищення якості та привабливості вітчизняної вищої школи, забезпечення успішного працевлаштування випускників вищих навчальних закладів потребують організації особистісно-орієнтованого освітнього процесу на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом, відтак це передбачає створення оптимальних умов для саморозвитку суб'єктів освітнього процесу, задоволення індивідуальних освітніх потреб. Враховуючи вище зазначене, викладач виступає в ролі наставника, консультанта, організатора і координатора освітньої, наукової, дослідницької, пізнавальної діяльності студентів, тобто здійснює тьюторський супровід.

У зв'язку з цим виникає потреба у зміні професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти, оскільки саме високий рівень професійної компетентності викладача може сприяти повноцінному розвитку, самовизначенню, самореалізації майбутніх фахівців. Відтак, зростає необхідність формування у майбутнього викладача професійної здатності здійснювати тьюторський супровід індивідуальних освітніх маршрутів та програм, враховуючи індивідуальні особливості, передавати майбутнім фахівцям стратегії успішних дій в різних життєвих ситуаціях. Слід наголосити, що актуальність дослідження зумовлює протиріччя між потребою реалізації тьюторського супроводу майбутніх фахівців у закладах вищої освіти та відсутністю цілеспрямованої підготовки майбутніх викладачів до реалізації тьюторської діяльності та низьким рівнем тьюторської компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових розвідках проблемам формування професійної компетентності викладачів присвячено праці учених В. Адольфа, В. Андрушенка, Н. Бібік, В. Бондаря, Н. Гузій, О. Гури, І. Драча, Е. Зеєра, І. Ісаєва, Н. Кузьміної, А. Маркової, О. Овчарук, О. Пометун, В. Синенко, О. Савченко, С. Сисоевої, А. Щербакова та інших.

Проблема тьюторства у сучасній науці знайшла своє обґрунтування у працях А. Адамського, К. Андреевої, Т. Дерби, О. Канарової, О. Комар, Т. Ковалевої, Т. Койчевої, В. Кухаренко, Н. Меркулової, В. Овсянникова, Т. Пахомової, О. Плахотник, О. Поповича, С. Щенникова, П. Щедровицького та інших. Питанням організації професійної підготовки тьюторів присвячені дослідження В. Артьоменко, А. Бойко, С. Ветрова, М. Голубєвої, О. Літовки, Т. Литвиненко, В. Нікітіна, С. Сисоевої, В. Осадчого, К. Осадчої та ін. Тьюторський супровід, як особливий вид діяльності педагога досліджували Н. Борисова, В. Давидова, С. Дудчик, Т. Ковальова, Г. Кошелева, Л. Семеновська, Н. Осипова, І. Цюпака та ін.

Активне звернення до проблеми формування тьюторської компетентності педагога можна простежити в публікаціях Т. Ковальової, Е. Волошина, Е. Гайманова, Л. Краснова, К. Осадчої та ін.

Так, М. Іващенко розкриті окремі аспекти формування тьюторської компетентності, в контексті дослідження формування готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до діяльності тьютора, К. Осадча, з'ясувала умови формування тьюторської компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів у міждисциплінарному контексті, обґрунтувала зміст тьюторської компетентності майбутніх учителів.

Зазначимо, що дослідження формування тьюторської компетентності майбутніх викладачів у вітчизняних та зарубіжних наукових доробках є мало представленим.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності тьюторської компетентності майбутнього викладача закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаючи характеристики тьюторської компетентності майбутнього викладача закладів вищої освіти, доцільно з'ясувати, що охоплює поняття «тьютор», «тьюторська діяльність» взагалі та «тьюторська компетентність», зокрема.

У сучасних наукових дослідженнях

існують різні підходи до трактувань терміну «тьютор» та «тьюторство». Так, на думку Т. Ковальової, «тьютор» – педагог, який діє за принципом індивідуалізації та супроводжує організацію особистістю своєї індивідуальної навчальної програми [8].

Такого підходу дотримується К. Волошина, яка виходить з позиції, що «тьютор» це фахівець, який володіє способами і засобами побудови індивідуальної освітньої програми на основі ефективного використання доступних освітніх ресурсів, вміє вчитися і передавати свій досвід самоосвітньої діяльності тому, хто теж знаходиться в процесі самоосвіти. Тьютор організовує ситуації, де можливо було б проявити або сформувати «замовлення» того, хто здобуває освіту [4].

Г. Беспалова зазначає, що тьютор виконує три основні функції: консультанта, що виявляється в інформуванні, наданні порад, інформаційній підтримці; менеджера, яка реалізується у процесі керівництва й мотивації, організації консультацій; фасилітатора, діяльність якого відображається в налагодженні та підтримці інформаційних зв'язків, взаємодії між учасниками освітнього процесу, передбачає врегулювання різних проблем, подолання конфліктів, адаптації до нових форм навчання [1]. С. Щенников поняття «тьютор» визначає як викладач-консультант, тобто фахівець в галузі організації освіти та самоосвіти [13].

Дослідниця Т. Боровкова зазначає, що тьюторство відображає такі види діяльності педагога як: підтримка, як особливий вид педагогічної діяльності, спрямований на розвиток автономності та самостійності суб'єкта у вирішенні проблем й шлях вирішення проблеми суб'єктності в освіті; супровід, що передбачає реалізацію індивідуальних освітніх програм, навчально-дослідних програм та проєктів; фасилітація, як підтримка культурного, професійного та особистісного розвитку [3].

Узагальнюючи різні підходи до розуміння тьюторства, слід зазначити, що тьюторська діяльність – це педагогічна діяльність викладача, яка характеризується суб'єкт-суб'єктною взаємодією педагогів і студентів, спрямована на побудову індивідуальної освітньої траєкторії, особистісного, так і професійного розвитку, включає наставництво, підтримку, супровід, фасилітацію, консультування, проєктування життєвих та професійних стратегій, побудови адекватної програми реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Зауважимо, що підготовку викладача-тьютора в магістратурі 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Тьюторство), здійснює лише один навчальний заклад, відтак виникає потреба у

викладачах, які будуть компетентними, здійснювати тьюторську діяльність, а значить, мати високий рівень професійної компетентності. Оскільки, тьюторство, як специфічний вид педагогічної діяльності поширюється в практиці сучасних закладів вищої освіти, виникає потреба формування тьюторської компетентності майбутніх викладачів.

Термін «професійна компетентність» вітчизняними та зарубіжними науковцями трактується з різних позицій: поєднання умінь і навичок, знань і здібностей, необхідних для успішного виконання професійних ролей і завдань; готовність до виконання професійної діяльності; сукупність умінь і навичок, мотивів поведінки та соціальних ролей працівника. Враховуючи позицію Н. Ничкало до трактування професійна компетентність, яку розглядає як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [10, с. 78].

Цінним для дослідження сутності тьюторської компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти є позиція А.Бойко, яка конкретизує завдання і обов'язки у процесі здійснення тьюторської діяльності: керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студента; визначення можливостей та інтересів студентів; надання рекомендацій щодо особистісного становлення, організації самовиховання, формування способу життя, визначення особистісних перспектив; надання допомоги з певної навчальної дисципліни й у досягненні високого рейтингу; забезпечення обміну додатковою інформацією між суб'єктами [2].

Оскільки, ми розглядаємо саме тьюторську діяльність викладача, як одну із складових професійної діяльності педагога, доцільно врахувати думку К. Волченкової, що обґрунтовує тьюторську діяльність з трьох позицій. По-перше, як особливий вид педагогічної діяльності, спрямований на підтримку та розвиток автономності та самостійності суб'єкта вирішенні проблем, по-друге, як вид психолого-педагогічної діяльності у закладі вищої освіти, що заслуговує на особливу увагу, як з точки зору оптимального функціонування, так і з точки зору професійних і особистісних якостей, необхідних для реалізації мети діяльності тьютора та організації успішного співпраці зі студентом. По третє, як особливий вид соціальної освітньої діяльності, що полягає в підтримці й супроводі освітньої траєкторії студента [5].

Означене дозволяє трактувати тьюторську діяльність викладача як діяльність, що спрямована на побудову та супровід освітньої траєкторії студента,

розвиток його сутнісних сил і здібностей, вибір оптимальної стратегії життєвого шляху, сприяє вихованню ініціативи і відповідальності студентів, забезпечує можливості для особистісно-професійного зростання, самовизначення, самореалізації, сприяє оволодінню засобами для саморозвитку, розвитку творчої індивідуальності людини, її духовних потенцій.

Враховуючи визначенні завдання та сутність тьюторської діяльності, у майбутнього викладача мають бути сформовані такі здатності та вміння: здатність здійснювати педагогічну підтримку студента для забезпечення реалізації освітньої траєкторії; здатність надавати допомогу студенту в виявленні власних потреб у щодо формування компетентностей; здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії на різних рівнях зі всіма учасниками освітнього процесу; здатність виявляти запити студентів на основі аналізу його освітніх і особистісних цілей до самоосвіти та саморозвитку; здатність допомогти студенту виявляти та використовувати різноманітні освітні ресурси, в тому числі, за межами закладів вищої освіти, для задоволення індивідуальних та професійних потреб; здатність до організації взаємного навчання, управління послідовністю і часом навчання;

Окрім вищезазначених здатностей, у процесі здійснення тьюторської діяльності для майбутнього викладача важливими стає вміння конструктивного спілкування, зокрема такі, вміння координувати взаємодії студентів з викладачами і один з одним, вміння говорити мовою партнера, підкреслення значущості партнера, прояв поваги до студента, підкреслення спільності, вияв інтересу до проблем студента, управління процесом суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Саме володіння вміннями конструктивного педагогічного спілкування дозволяють вийти на суб'єкт-суб'єктну взаємодію між викладачем та студентом.

Враховуючи думку В. Адольфа та Н. Пилипчевської, які трактують тьюторську компетентність як здатність і готовність майбутнього педагога організувати відкритий простір для професійного, особистісного та життєвого самовизначення учнів і здійснювати спеціалізовану діяльність з побудови, проектування, супроводу індивідуальних освітніх програм [9].

У контексті зазначеного вище, суттєво в структурі тьюторської компетентності майбутнього викладача є саме здатність організувати, розробляти і реалізовувати разом зі студентами індивідуальну освітню програму, здатність аналізувати внутрішні і зовнішні ресурси, вміння проектування,

формування, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Окремо зауважимо, викоремлені Р. Шараном домінантні професійні вміння тьюторів розширюють розуміння вимог до тьюторської компетентності майбутнього викладача закладів вищої освіти. Ми враховуємо позицію Р. Шарана, і вважаємо що у майбутнього викладача мають бути сформовані такі уміння: вміння працювати з інформаційними технологіями; навички організації мікрогрупового навчання з урахуванням психологічних і професійних особливостей студентів; уміння виявляти труднощі, що виникають у студентів під час роботи з навчальним матеріалом; уміння планувати й організувати зворотний зв'язок; уміння самовдосконалюватися; вміння стимулювати навчально-пізнавальну діяльність студентів; уміння об'єктивно ставитись до результатів своєї професійної діяльності [12].

Слід зазначити, що тьюторська діяльність як вид педагогічної діяльності заслуговує особливої уваги, як з точки зору оптимального функціонування, так і з точки зору професійних і особистісних якостей, необхідних майбутньому викладачеві для реалізації мети його професійної діяльності та організації успішної співпраці зі студентом. Відтак, слід враховувати позицію Л. Семеновської, яка вказує що головним механізмом формування суб'єкт-суб'єктних відносин, є саме професійні й особистісні якості педагога: вміння співробітництва і співтворчості; здатність аналізувати, порівнювати та проектувати професійні дії відповідно до новітніх освітніх цілей, планувати професійну діяльність, науково обґрунтовано добирати форми та методи організації навчального процесу відповідно до сучасних соціально-економічних потреб суспільства; вимогливість у поєднанні з повагою; об'єктивність в оцінюванні; усвідомлення необхідності педагогізації оточуючого середовища, володіння психолого-педагогічними методами дослідження та діагностики розвитку особистості й колективу; володіння педагогічною технікою та освітніми технологіями; готовність будувати педагогічне спілкування на основі урізноманітнення спільної діяльності й урахування природних нахилів та інтересів студентів; прагнення до самоосвіти й самовиховання [11].

Означене дозволяє розширити розуміння сутності тьюторської компетентності майбутнього викладача, і розглядати її як здатність до тьюторської діяльності, що передбачає сформованість професійних і особистісних якостей, вмінь та знань, які дозволяють супроводжувати учасників

освітнього процесу, стимулювати їх пізнавальну активність з урахуванням індивідуальних особливостей, допомагає визначити індивідуальну освітню траєкторію.

У дослідженні враховуємо позицію Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Симонова, Р. Шакурова, А. Щербакова, які розглядають професійну компетентність як готовність до виконання професійних функцій, де основні складові професійної компетентності характеризуються функціональною структурою професійної діяльності. Оскільки ми дотримуємося позиції, що саме тьюторська діяльність викладача є однією із складових професійної діяльності педагога.

У дослідженні враховуємо позицію Т. Ковальнової, яка вказує що тьюторська компетентність інтерпретується як готовність і здатність педагога здійснювати індивідуалізацію освітнього процесу шляхом підтримки та супроводу пізнавального інтересу через створення умов для побудови індивідуальних освітніх програм учнів. Структура тьюторської компетентності складається із таких компетенцій: аналітична, проектна, конструктивна, ресурсно-інструментальна, контрольно-прогностична [8]. Дослідниця П. Закотнова виокремлює наступні такі функції тьюторської діяльності: організаторська, що передбачає організацію навчальної діяльності студентів; інформаційна, характеризується супроводом засвоєння студентами певного теоретичного змісту, який надано в матеріалах курсу; комунікативна, передбачає забезпечення спілкування студентів з викладачем та між собою; розвиваюча функція, полягає в активізації пізнавальної діяльності студентів, сприяє особистому розвитку студентів [6].

На думку С. Щеннікова, до функцій викладача-тьютора належать: управлінська, діагностична, цілепокладання, мотиваційна, функція планування, комунікативна, контролююча, рефлексивна, методична [12].

Отже, узагальнюючи позиції науковців, тьюторську компетентність майбутнього викладача закладів вищої освіти розуміємо як інтегративну якість особистості педагога, що передбачає сформованість професійних і особистісних якостей, умінь та знань, які дозволяють здійснювати тьюторську діяльність, включає наставництво, підтримку, фасилітацію, консультування, спрямована на супровід учасників освітнього процесу, готовністю до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в середовищі закладу вищої освіти, і реалізує на практиці здатність до формування індивідуальної освітньої траєкторії, спрямованої на розвиток сутнісних сил і здібностей студента, включає проектування життєвих та професійних стратегій.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку У висновку слід зазначити,

що тьюторська компетентність є складовою професійної компетентності майбутнього викладача закладів вищої освіти, дозволяє розглядати тьюторську компетентність контексті розширення педагогічної діяльності, яка спрямована на супровід учасників освітнього процесу, характеризується готовністю до суб'єкт-суб'єктної взаємодії в середовищі закладу вищої освіти і реалізує на практиці здатність до формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Перспективним полем подальшої наукової роботи може бути обґрунтування структури та організаційно-педагогічних умов формування тьюторської компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Беспалова Г. М. Тьюторское сопровождение: организационные формы и образовательные эффекты / Г. М. Беспалова // Директор школы. – 2007. – № 7. – 84 с.
2. Бойко А. М. Тьюторство як засіб задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства / А. М. Бойко // Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Полтава, 2010. – Вип. 1. – С. 4–12.
3. Боровкова, Т. И. Технология тьюторского сопровождения как практика индивидуализации / Т. И. Боровкова // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2012. – № 4. – С. 91–93.
4. Волошина Е. Практикование тьюторской деятельности в школе как возможность гуманизации педагогической деятельности / Е. Волошина // Тьюторство: концепции, технологии, опыт. Юбилейный сборник 1996–2005. – Томск, 2005– С. 67–81.
5. Волченкова, К. Н. Тьюторское сопровождение как основа субъектсубъектных отношений тьютора и студента / К. Н. Волченкова // Вестник Южно-Уральского государственного университета. – 2013. – № 3. – Т. 5. – С. 72–76.
6. Закотнова П. В. Подготовка преподавателей вуза к деятельности в системе дистанционного обучения дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / П. В. Закотнова. – Омск, 2004. – 211 с.
7. Івашенко М. В. Формування готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до діяльності тьютора: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / М. В. Івашенко. – Х., 2011. – 20 с.
8. Ковалева Т. М. Профессия «тьютор» / Т. М. Ковалева, Е. И. Кобыща, С.Ю. Попова (Смолик), А. А. Теров, М. Ю. Чередилина. – М. – Тверь: «СФК-офис». – 246 с.
9. Пилипчевская Н. В., Адольф В. А. Тьюторская деятельность: вызовы времени и перспективы развития: монография / Н. В. Пилипчевская, В. А. Адольф – Красноярск, 2011. – 224 с.
10. Професійна освіта. Словник: навч. посібник / уклад.: С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К., 2000. – 381 с.
11. Семеновська Л. Методичні аспекти реалізації тьюторського супроводу вивчення педагогічних дисциплін / Л. Семеновська // Естетика і етика педагогічної дії. – 2014. – Вип. 8. – С. 121–131.
12. Шаран Р. В. Вимоги до професійної компетентності тьюторів у системі дистанційного навчання США / Р. В. Шаран // Вісник

Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 5. – С. 137–141.

13. Щенников, С. А. Открытое дистанционное образование / С. А. Щенников. – М. : Наука, 2002. – 527 с.

REFERENCES

1. Bepalova, G. M. (2007). *T'jutorskoe soprovozhdenie: organizacionnye formy i obrazovatel'nye jeffekty*. [Tutoring: organizational forms and educational effects]. Moscow.

2. Boiko, A. M. (2010). *Tiutorstvo yak zasib zadovolenia osvitynih potreb osobystosti, krajiny i suspilstva*. [Tutoring as a means of meeting the educational needs of the individual, country and society]. Poltava.

3. Borovkova, T. I. (2012). *Tehnologija t'jutorskogo soprovozhdenija kak praktika individualizacii*. [Tutorial support technology as a practice of individualization]. Moscow.

4. Voloshina, E. (2005). *Praktikovanie t'jutorskoj dejatel'nosti v shkole kak vozmozhnost' gumanitarizacii pedagogicheskoy dejatel'nosti*. [Practicing tutoring at school as an opportunity to humanize pedagogical activity]. Tomsk.

5. Volchenkova, K. N. (2013). *T'jutorskoe soprovozhdenie kak osnova subektsubektnyh otoshenij t'jutora i studenta*. [Tutorial support as the basis of the subject-subject relations of the tutor and the student]. Moscow.

6. Zakotnova, P. V. (2004). *Podgotovka prepodavatelej vuza k dejatel'nosti v sisteme distancionnogo obuchenija*. [Preparation of university teachers for activities in the distance learning system]. Omsk.

7. Ivashchenko, M. V. (2011). *Formuvannia hotovnosti studentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv do diialnosti tiutora*. [Formation of readiness of students of higher pedagogical educational institutions for tutor activity]. Moscow.

8. Kovaleva, T. M. *Professija «t'jutor»*. [Tutor Profession]. Moscow.

9. Pilipchevskaia, N. V., Adol'f V. A. (2011). *T'jutorskaja dejatel'nost': vyzovy vremeni i perspektivy razvitija*. [Tutoring: challenges of time and prospects]. Krasnojarsk.

10. *Profesiina osvita. Slovnyk: navch. Posibnyk*. (2000). [Vocational education. Dictionary: teach. manual]. Kyiv.

11. Semenovska, L. *Metodychni aspekty realizatsii tiutorskoho suprovodu vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin*. [Methodical aspects of the implementation of tutorial support for the study of pedagogical disciplines]. Kyiv.

12. Sharan, R. V. (2011). *Vymohy do profesiinoi kompetentnosti tiutoriv u systemi dystantsiinoho navchannia SShA*. [Requirements for the professional competence of tutors in the US distance learning system]. Kyiv.

13. Shhennikov, S. A. (2002). *Otkrytoe distancionnoe obrazovanie*. [Open distance education]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРАВЦОВА Тетяна Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: тьюторська компетентність майбутнього викладача закладів вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KRAVTSOVA Tatiana Alexandrovna – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Management of Education, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: tutorial competence of the future teacher of higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2019 р.

УДК: 378.091.2

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.19

КРАСНОЩОК Інна Петрівна – кандидатка педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9905-6589>
e-mail: ikrasnoshok@gmail.com

**ВИХОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА:
ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Реформування освітньої сфери України, започаткованої ухваленням Концепції «Нова українська школа» та прийняттям нового Закону України «Про освіту», пов'язане із внесенням корективів у цілі, завдання, зміст та шляхи виховання учнівської молоді. Виховання, що базується на загальнолюдських цінностях, має

стати невід'ємною компонентою всього освітнього процесу, спрямованого на всебічний розвиток особистості, яка «усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та